

Maria Dębowska

Wkład księdza profesora Stanisława Librowskiego w powstanie, organizację i realizację zadań statutowych Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych

---

Studia Włocławskie 10, 45-64

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA DEBOWSKA

**WKŁAD
KSIĘDZA PROFESORA STANISŁAWA LIBROWSKIEGO
W POWSTANIE, ORGANIZACJĘ
I REALIZACJĘ ZADAŃ STATUTOWYCH
OŚRODKA
ARCHIWÓW, BIBLIOTEK I MUZEÓW KOŚCIELNYCH**

W latach pięćdziesiątych XX wieku w powołanie do życia Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych (ABMK)¹ włączyło się wiele osób, którym leżała na sercu ochrona kulturowych dóbr Kościoła katolickiego w Polsce ocalałych ze zniszczeń drugiej wojny światowej. Jedną z tych osób, które – mimo traumatycznych przeżyć okresu okupacji – włączyły się czynnie wkrótce po zakończeniu wojny w dzieło zabezpieczenia materiałów archiwalnych dla badań naukowych, był ks. Stanisław Librowski. W połowie lat pięćdziesiątych – jak sam stwierdził – nie był jeszcze znany na arenie ogólnopolskiej. Natomiast w środowisku wrocławskim był już ceniony jako organizator i kierownik archiwum diecezjalnego.

Wśród twórców Ośrodka

Przed powołaniem do życia Ośrodka ABMK jego pomysłodawca, o. Romuald Gustaw, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zorganizował – za wiedzą i akceptacją Episkopatu Polski – kilka sesji naukowych dla pracowników bibliotek i archiwów kościelnych. Miały one służyć między innymi zapoznaniu uczestników konferencji z ideą „ośrodka informacyjnego dla bibliotek i archiwów kościelnych”.

Pierwszy kurs dla pracowników archiwów diecezjalnych i zakonnych odbył się w dniach od 3 do 15 września 1956 r. w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Celem jego było zapoznanie uczestników z zasadami organizowania nowoczesnych archiwów i porządkowania zasó-

bów archiwalnych. Archiwum Diecezjalne we Włocławku reprezentował jego kierownik, ks. dr Stanisław Librowski. Dał się wtedy poznać jako jeden z bardzo aktywnych uczestników tej konferencji. Uwidoczniło się to szczególnie w jego zaangażowaniu w sprawę utworzenia „ośrodka informacyjnego dla archiwów kościelnych”. On był autorem pisma, które z datą 6 września 1956 r., podpisane przez uczestników kursu, zostało skierowane do organizatora konferencji, o. Romualda Gustawa, z propozycją zorganizowania spotkania dyskusyjnego poświęconego żywotnym problemom archiwów kościelnych. Punkt trzeci propozycji do dyskusji dotyczył projektowanego ośrodka i brzmiał następująco: „omówienie projektu powstania przy Sekretariacie Episkopatu Polski (na wzór Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych) Referatu Archiwów Kościelnych, którego zadaniem np. byłoby: a) kontakty z archiwami diecezjalnymi i zakonnymi i udzielanie im pomocy w dziedzinie inwentaryzacji i mikrofilmowania, b) kontakty z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych i załatwianie wzajemnych potrzeb i nieporozumień, c) planowanie na przyszłość: kursów, prac archiwalnych, mikrofilmowania, wydawnictw”². W dniu 12 września zostało zorganizowane trzygodzinne zebranie uczestników kursu, na którym przedyskutowano tę sprawę. Najwięcej kontrowersji wzbudziła lokalizacja ośrodka. Proponowano na jego siedzibę Warszawę, Lublin, a nawet Kraków. Ksiądz Librowski był przywódcą grupy, która widziała jego miejsce nie w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, ba, nawet nie w „dalekim Lublinie”, ale raczej w stolicy państwa, blisko siedziby Episkopatu Polski. Zwolennicy tej opcji zostali przegłosowani, bowiem większość uczestników kursu opowiedziała się za koncepcją o. Gustawa, to jest za umiejscowieniem Ośrodka w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL i związaniem go nie z Sekretariatem Episkopatu Polski, lecz z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim³. Ksiądz Librowski samokrytycznie przyznał po latach: „opponent dopiero później się przekonał, że w bliższej Włocławkowi Warszawie nie miałyby takiego poparcia swej działalności, jak w odległym Lublinie”⁴.

Jednym z ogniw zapoczątkowanej w 1955 r. przez Katolicki Uniwersytet Lubelski akcji, mającej na celu podniesienie stanu prac nad zabezpieczeniem, opracowywaniem i udostępnianiem kulturowych zasobów Kościoła katolickiego w Polsce, był zjazd archiwistów, bibliotekarzy i pracowników muzeów kościelnych, zorganizowany przez Ośrodek ABMK na życzenie prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego w dniach 26 i 27 czerwca 1957 r. na Jasnej Górze w Częstochowie⁵. Jego celem

była ocena dorobku archiwistyki, bibliotekarstwa i muzealnictwa kościelnego oraz wytyczenie kierunków pracy nad dorobkiem kulturowym Kościoła. Jednym z głównych referentów był wówczas ks. Stanisław Librowski, który przedstawił „Stan i potrzeby archiwów kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres”⁶. Tym wystąpieniem ks. Librowski wpisał się do grona osób wytyczających kierunki aktywności Ośrodka ABMK. Stało się ono kolejnym etapem na drodze krystalizowania się programu Ośrodka ABMK w dziedzinie opieki nad archiwami kościelnymi w Polsce.

W składzie komisji opracowującej statut Ośrodka

Włączenie się ks. Librowskiego w prace nad opracowaniem statutu Ośrodka ABMK nastąpiło po zatrudnieniu go w KUL-u na stanowisku pełniącego obowiązki kierownika tego zakładu. Należał on do ścisłego grona osób, dzięki którym Ośrodkowi przyznano w ramach Uniwersytetu status, jakim ta jednostka cieszy się do dnia dzisiejszego. Ksiądz Librowski był wierny koncepcji funkcjonowania Ośrodka jako instytucji w miarę samodzielnej, a to wiązało się z jego wydzieleniem z ram organizacyjnych Biblioteki Uniwersyteckiej, czemu przeciwstawiał się twórca tej placówki, o. Romuald Gustaw.

Do 1958 roku podstawą działalności Ośrodka był „Regulamin” autorstwa o. Gustawa. Cały czas trwały jednak prace nad opracowaniem statutu tej jednostki. Komisja prawników powołana przez Senat KUL odrzuciła propozycję statutu przygotowaną przez ks. Eugeniusza Reczka TJ, pierwszego kierownika tej jednostki. Przerwa w pracach nad opracowaniem statutu Ośrodka trwała do drugiej połowy 1958 roku. W dniu 22 października 1958 r. z inicjatywy rektora KUL, ks. prof. dra hab. Mariana Rechowicza, i pod jego przewodnictwem, zorganizowano spotkanie osób najbardziej zainteresowanych w kwestii przygotowania statutu Ośrodka ABMK. Należeli do nich: o. Romuald Gustaw, ks. Władysław Smoleń, ks. Stanisław Librowski i Witold Nowodworski. Zwolennikami koncepcji wydzielenia Ośrodka z ram organizacyjnych Biblioteki Uniwersyteckiej byli w tym gronie: rektor – ks. Marian Rechowicz, ks. Stanisław Librowski i ks. Władysław Smoleń. Opcję pozostawienia tej instytucji w Bibliotece Uniwersyteckiej reprezentowali obydwaj przedstawiciele Biblioteki – dyrektor o. Romuald Gustaw oraz kustosz Witold Nowodworski. Zwolennicy nowego rozwiązania stanowili liczącą przewagę w gronie zaproszonych osób. Ksiądz Stanisław Librowski odnotował w swoim *Kalendarium*, iż „o. Romuald Gustaw, przewidując swoją przegraną, nie

przybył na posiedzenie”⁷. Punktem wyjścia do dyskusji stała się, przygotowana przez Witolda Nowodworskiego, nowa wersja „Regulaminu” o. Gustawa. Jej autor nie wprowadził zasadniczych zmian w organizacji Ośrodka. Po burzliwej dyskusji, zwyciężyła koncepcja uniezależnienia tej instytucji od Biblioteki Uniwersyteckiej. W rezultacie takiego obrotu sprawy rektor zlecił uczestnikom spotkania przygotowanie nowego projektu statutu Ośrodka ABMK. W dniach 22, 23 i 29 października powstał projekt, który członkowie komisji przedłożyli rektorowi i Senatowi Akademickiemu. W nowym projekcie statutu zapisano, że Ośrodek ABMK ma podlegać bezpośrednio rektorowi i Senatowi Akademickiemu KUL. Ta sama komisja prawników, która opiniowała statut przygotowany przez ks. Reczka, na posiedzeniu w dniu 19 listopada 1958 r. odrzuciła również ten nowy projekt, co znowu wstrzymało prace nad reorganizacją Ośrodka. Zdecydowana postawa księży Librowskiego i Smolenia w kwestii wyłączenia Ośrodka ABMK z Biblioteki Uniwersyteckiej KUL sprawiła, że projekt statutu, przygotowany w październiku 1958 r., został dopracowany przez komisję pod przewodnictwem rektora, ks. Mariana Rechowicza, z udziałem: ks. Stanisława Librowskiego, Witolda Nowodworskiego, ks. Józefa Rybczyka i ks. Władysława Smolenia. Prace nad nim ukończono w styczniu 1959 r.⁸ W dniu 15 stycznia 1959 r. przedstawiono statut rektorowi KUL. To pozwoliło władzom uniwersyteckim podjąć ostateczną decyzję o przekształceniu Ośrodka w uniwersytecki zakład międzywydziałowy. Statut zatwierdził Senat Akademicki na posiedzeniu w dniu 25 czerwca 1959 r.; obowiązuje on do dnia dzisiejszego. Decyzją Senatu został zakończony długi, bo trwający kilka lat, proces reorganizacji Ośrodka⁹.

W początkach lat osiemdziesiątych ówczesny dyrektor Ośrodka, ks. Zygmunt Zieliński, uznał za konieczne związanie tej instytucji z Instytutem Historii Kościoła na Wydziale Teologii KUL. Na zebraniu w dniu 3 marca 1981 r., w którym wzięli udział: ks. Zygmunt Zieliński, ks. Stanisław Librowski, ks. Bolesław Kumor oraz ks. Janusz Kania – sekretarz naukowy Ośrodka, zapadła decyzja o wszczęciu starań mających na celu wprowadzenie odpowiednich zmian w statucie. Zwolennikami zmian byli księża profesorowie Bolesław Kumor – ówczesny kierownik Instytutu Historii Kościoła i Zygmunt Zieliński – dyrektor Ośrodka ABMK. Ksiądz Stanisław Librowski – jak sam zaznaczył – przyjął postawę neutralną¹⁰. Jak się wydaje, miał on wówczas już ugruntowaną pozycję w Ośrodku jako samodzielny redaktor „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”. Na wydawanie tego czasopisma zmiany w strukturze

organizacyjnej Ośrodka nie miałyby większego wpływu. Stąd nie zależało mu na zbytnim angażowaniu się w tę inicjatywę¹¹.

Funkcje spełniane w Ośrodku ABMK

a) p.o. kierownika

Rektor KUL ks. Marian Rechowicz, pismem z dnia 15 października 1958 r.¹², mianował ks. Stanisława Librowskiego pełniącym obowiązki kierownika Ośrodka ABMK¹³. Tą decyzją rektor przypuszczalnie chciał przyspieszyć przeprowadzenie zmian w organizacji Ośrodka, zwłaszcza że byli nią także zainteresowani muzealnicy; od roku akademickiego 1957/1958 Katedrą Historii Sztuki Kościelnej KUL kierował ks. dr Władysław Smoleń, dyrektor Muzeum Uniwersyteckiego KUL oraz Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie¹⁴. Decyzja rektora KUL o zaangażowaniu ks. Librowskiego w Ośrodku spotkała się z uznaniem środowisk kościelnych. Ksiądz Antoni Liedtke z Pelplina, gratulując ks. S. Librowskiemu objęcia wykładów z nauk pomocniczych historii Kościoła, wyraził także swoje zadowolenie z powierzenia mu obowiązków kierownika Ośrodka: „o ruchliwości Księdza Profesora na polu archiwalno-biblioteczno-muzealnym mówił mi niejedno z zjazdów i kursów nasz kustosz ks. mgr Kowalkowski. Toteż nie dziwię się, że właśnie Czcigodności Waszej powierzono prowadzenie Ośrodka A.B. i M.K.”¹⁵. Ksiądz Jan Obłąk z Olsztyna napisał: „gratuluje nowego stanowiska i wyrażam swoją wielką radość”¹⁶. Funkcję tę ks. S. Librowski pełnił do końca 1959 roku, to jest do czasu dokonania zmian w obsadzie personalnej Ośrodka, które nastąpiły w wyniku reorganizacji tego zakładu.

Zasadniczą przeszkodą w całkowitym poświęceniu się ks. Librowskiego w pracy powierzonej mu placówki było jego miejsce zamieszkania. Nowy kierownik przebywał na stałe we Włocławku, a do Lublina dojeżdżał co dwa tygodnie na zajęcia dydaktyczne, gdyż od roku akademickiego 1958/1959 został zaangażowany na Wydziale Teologii KUL w Katedrze Historii Kościoła w Średniowieczu, którą kierował ks. prof. Marian Rechowicz. Stąd sprawami powierzonej sobie placówki ks. Librowski zajmował się tylko dorywczo. Głównym jego zadaniem – poza opracowaniem statutu – było dokończenie prac nad przygotowaniem pierwszego zeszytu „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych” i jego opublikowanie. Zajęcia te nie wymagały jednak stałego pobytu w Lublinie.

W 1978 roku – po rezygnacji ks. Bolesław Kumora z funkcji kierownika Ośrodka – rektor KUL o. Mieczysław Krąpiec zaproponował ks. Li-

browskiemu objęcie tego stanowiska. Ten wysunął jednak kilka postulatów, od spełnienia których uzależnił swoją zgodę. Domagał się zatrudnienia w Ośrodku – już nie społecznie, ale na etatach pracowników naukowych – trzech asystentów przygotowanych do prowadzenia prac na polach archiwalnym, bibliotecznym i muzealnym¹⁷. Władze uniwersyteckie nie były jednak skłonne wówczas zrealizować – bardzo zresztą słusznych – żądań ks. Librowskiego.

b) referent sekcji archiwalnej

Po reorganizacji Ośrodka ABMK w 1959 roku i uzyskaniu przez niego statusu uniwersyteckiego zakładu międzywydziałowego, zasadniczej zmianie uległ zarząd tej jednostki. Na jej czele został postawiony dyrektor wybierany spośród księży profesorów lub docentów KUL oraz jego zastępcy – referenci sekcji: archiwalnej, bibliotekarskiej, muzealnej i bibliograficznej. Członkowie zarządu Ośrodka nie byli pracownikami etatowymi tego zakładu, lecz pełnili swoje obowiązki społecznie.

Nowy zarząd Ośrodka ABMK otrzymał nominacje z datą 31 grudnia 1959 r. Ksiądz Stanisław Librowski, wówczas adiunkt w Katedrze Historii Kościoła w Średniowieczu i kierownik Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, objął kierownictwo sekcji archiwów¹⁸. Kierował tym działem Ośrodka najdłużej ze wszystkich referentów, bo aż do rezygnacji w 1993 roku. Jego wkład w funkcjonowanie referatu archiwów uwidocznił się głównie w organizowaniu kursów i konferencji dla archiwistów diecezjalnych i zakonnych. Ksiądz Librowski odpowiadał za ich stronę merytoryczną. Ostatnią, której program przygotował, była konferencja dla kierowników archiwów diecezjalnych zorganizowana w 1984 roku. Za jego kadencji odbyło się w sumie siedem zjazdów archiwistów kościelnych.

Pierwsza w kolejności konferencja dla archiwistów kościelnych została przeprowadzona w dniach od 3 do 8 lipca 1961 r.¹⁹ Miała ona charakter powtórki z roku 1956, z małym wyjątkiem: tym razem zaproszono także przedstawicielki zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich. Podobne było także grono prelegentów. Zaproszono Marię Bielińską, Jadwigę Karwasińską, Piotra Bańkowskiego, Tadeusza Mencla, Adama Stobelskiego. Marię Husarską, która nie mogła przybyć, zastąpiła Irena Sadurska. Poszerzyło się nieznacznie grono wykładowców ze środowiska kościelnego. Być może było to skutkiem apelu ks. Librowskiego skierowanego w 1956 r. do archiwistów kościelnych o „coraz większe postępowanie w wiedzy archiwalnej tak, ażeby kierownictwo przyszłych kursów mogło znaleźć więcej wykładowców spośród osób duchownych. Wstyd

nam, których poprzednicy przez wieki całe prowadzili kancelarie nie tylko biskupie i zakonne ale także książęce i królewskie oraz porządkowali archiwa państwowe, że w ostatnich dziesiątkach lat pozwoliliśmy tak bardzo na tym polu wyprzedzić się świeckim, iż od nich dzisiaj potrzebujemy w sztuce archiwalnej pomocy”²⁰. Obok ponownie zaproszonego z wykładami ks. Bolesława Przybyszewskiego, referaty wygłosili: ks. Stanisław Librowski, ks. Bolesław Kumor i o. Kornel Gadacz. Odmówił przybycia o. Hieronim Wyczawski, gdyż uznał, że z powodu braku literatury o organizacji władz, kancelarii i archiwów zakonnych, musiałby na gruntowne studium poświęcić wiele czasu, którym nie dysponował, a jak się wyraził „mówić na ten temat ot tak aby się nazywało potrafi każdy historyk kościelny”²¹.

Pod wpływem ks. Librowskiego, organizatorzy konferencji postanowili zrezygnować na kolejnych kursach dla archiwistów z prezentowania wykładów ogólnych na korzyść ćwiczeń praktycznych. Duża liczba uczestników skłoniła ich także do planowania na przyszłość odrębnych spotkań dla pracowników archiwów diecezjalnych, archiwów zakonnych męskich i archiwów zakonnych żeńskich.

Mimo tych zamierzeń, jeszcze w 1967 roku w dniach 26–30 czerwca ponownie zebrał się na kursie dla kościelnej służby archiwalnej przedstawiciele archiwów ze wszystkich środowisk kościelnych. Tym razem przybyło aż 147 osób, reprezentujących diecezje oraz zakony i zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie. Program zajęć przygotował i w całości je przeprowadził ks. Stanisław Librowski. Seminarium zostało poświęcone porządkowaniu i inwentaryzacji zasobów archiwów kościelnych. Tylko pierwszy dzień ks. Librowski przeznaczył na omówienie zagadnień teoretycznych, natomiast w czasie pozostałych czterech dni uczył wypełniania kart i formularzy inwentarzowych. Po zakończeniu kursu ks. Librowski uznał, że „seminarium to bardzo się udało m.in. dlatego, że zarówno wykłady, jak i ćwiczenia prowadził jeden prelegent. Dzięki temu uniknęło się powtarzań oraz jednakowy był poziom nauczania”²².

Doświadczenia z konferencji przeprowadzonej w 1967 roku wpłynęły na to, że dwie kolejne w 1969 i 1972 r., zorganizowane wyłącznie dla sióstr zakonnych, miały też tylko jednego prowadzącego – ks. Librowskiego.

Pierwsza z nich odbyła się w dniach 25–27 czerwca 1969 r. Poświęcono ją kancelariom i składnicom akt zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich. Do udziału w seminarium „jego moderator zaprosił wyłącznie «elitę» zakonną w tym względzie, a więc sekretarki generalne i archiwistki domów generalnych, centralnych, głównych, macierzystych, prowincjal-

nych i dawnych opactw”²³. Poprosił je, by przysłały wcześniej bądź przyniosły ze sobą plany akt swoich kancelarii i registrarur celem poprawienia i zatwierdzenia w czasie trwania seminarium. Na zakończenie kursu jego uczestniczki „niemal jednogłośnie prosiły o kolejne seminarium dla nich, na co wyraził zgodę ich nauczyciel”²⁴.

Spełniając prośbę uczestniczek konferencji archiwalnej z 1969 r., kierownictwo Ośrodka zorganizowało po trzech latach, w 1972 r. (w dniach od 27 do 29 czerwca) trzydniowe seminarium dla kierowniczek archiwów zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich reprezentujących domy generalne, główne, macierzyste i prowincjalne. Seminarium nosiło tytuł „Aktualne potrzeby naszych archiwów”, a zostało przeprowadzone w formie dyskusji i konsultacji. Ksiądz Stanisław Librowski poprosił, by siostry zakonne przygotowały się do dyskusji na temat problemów dotyczących organizacji archiwów i ich funkcjonowania²⁵. Rezultatem dwóch ostatnich spotkań archiwistek zakonnych były opublikowane na łamach organu Ośrodka plany i wykazy akt kilku archiwów zakonnych, wszystkie pod kierunkiem ks. S. Librowskiego²⁶.

Kolejna konferencja archiwalna odbyła się dopiero po dwunastu latach – w 1984 roku. Było to już ostatnie spotkanie archiwistów zorganizowane przez zarząd Ośrodka ABMK, w czasie którego zrealizowano program w całości przygotowany przez ks. Librowskiego. W pierwszym terminie zaplanowanym na 14 i 15 maja 1984 r. konferencja nie odbyła się ze względu na sprzeciw Episkopatu Polski, który na 199 Konferencji Plenarnej wypowiedział się „przeciw zwoływaniu zebrania dyrektorów archiwów diecezjalnych, organizowanego przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, przez Ks. Prof. Librowskiego”²⁷. Sprzeciw wzbudził podpis ks. Stanisława Librowskiego złożony – obok podpisu dyrektora Ośrodka ABMK, ks. Zygmunta Zielińskiego – na piśmie zapraszającym kierowników archiwów diecezjalnych na sesję. W odwołaniu od tej decyzji, zawartym w piśmie z dnia 14 kwietnia 1984 r. skierowanym do prymasa Polski abpa Józefa Glempa, dyrektor Ośrodka wyjaśnił, że ks. Librowski nie był organizatorem konferencji, lecz na jego życzenie podpisał zaproszenie jako referent Ośrodka odpowiedzialny za program konferencji²⁸. Odpowiedź prymasa skierowana na ręce dyrektora Ośrodka i zawierająca życzenia „owocnej pracy w dziedzinie kościelnej archiwistyki, działań zabezpieczających przeszłość Kościoła – zgodnie z przepisami Statutu Ośrodka Archiwów, Biblioteki i Muzeów Kościelnych”²⁹, dała możliwość przeprowadzenia zawieszonyj konferencji dla archiwistów jeszcze w tym samym roku. Odbyła się w dniach 27–28 listopada 1984 r.

Wzięli w niej udział dyrektorzy archiwów diecezjalnych, którzy starali się podsumować powojenne osiągnięcia kierowanych przez siebie instytucji. Listopadowa konferencja zgromadziła siedemnastu uczestników. Kilku dyrektorów archiwów diecezjalnych nie mogło przybyć ze względu na zakaz swoich zwierzchników³⁰.

c) redaktor półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”

W funkcjonowaniu redakcji i administracji tego półrocznika można wymienić dwa zasadnicze okresy: pierwszy przypada na lata redagowania pisma przez ks. Stanisława Librowskiego (tomy 1–60), drugi rozpoczął się po zakończeniu przez niego pracy w redakcji³¹. Należy podkreślić, że redagowanie półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” było dla ks. Librowskiego zajęciem ważniejszym od innych. Czasopismo to dało mu możliwość prezentacji jego koncepcji organizacji i funkcjonowania archiwów kościelnych. Na jego łamach ks. Librowski opublikował swoje najważniejsze prace z tej dziedziny.

Wszystko zaczęło się w 1957 roku, kiedy to ks. Librowski jako dyrektor Archiwum Diecezjalnego we Włocławku podjął w Głównym Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie starania o pozwolenie na wydawanie półrocznika pod nazwą „Archiwa Kościelne”. Jego pismo z datą 31 maja 1957 r. zostało złożone w tej instytucji niemal równocześnie z wnioskiem kierownictwa Ośrodka ABMK o zezwolenie na wydawanie dwumiesięcznika pod nazwą „Biuletyn Informacyjny Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”. Okazało się wkrótce, że kierownictwa obu tych instytucji kościelnych musiały dojść ze sobą do porozumienia, gdyż GUKPPiW wyraził zgodę na ukazywanie się tylko jednego pisma. Wnioskodawcy ustalili między sobą, że czasopismo pod tytułem „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” będzie organem Ośrodka ABMK. Ksiądz Librowski zastrzegł sobie jednak redagowanie w nim działu poświęconego archiwom kościelnym. W rezultacie tych uzgodnień Ośrodek ABMK – jako dział Biblioteki Uniwersyteckiej KUL – otrzymał 28 czerwca 1957 r. pozwolenie na wydawanie kwartalnika w formacie B5, objętości 200 stron i nakładzie 650 egzemplarzy³².

Do czasu objęcia w 1958 r. funkcji redaktora przez ks. Stanisława Librowskiego, przygotowanie do druku pierwszego numeru kwartalnika należało do obowiązków wcześniejszego kierownictwa Ośrodka. Do chwili swego wyjazdu za granicę w grudniu 1957 r. ks. Eugeniusz Reczek – jego pierwszy kierownik – nie zdołał jednak wywiązać się z tego zadania. Od

początku roku 1958 gromadzeniem materiałów i przygotowaniem pierwszego zeszytu czasopisma zajął się więc – na polecenie rektora KUL – Witold Nowodworski, mianowany 1 marca 1958 r. pełniącym obowiązki kierownika. Problemem było znalezienie drukarni, która zechciałaby przyjąć zamówienie prywatnego wydawcy³³. Ksiądz Librowski musiał być niezadowolony z przeciągających się prac nad wydaniem pierwszego zeszytu czasopisma, gdyż w jego piśmie z dnia 4 września 1958 r. skierowanym do o. Romualda Gustawa daje się wyczuć wyraźne zniecierpliwienie: „niniejszym przesyłam swoje sprawozdanie pt. Archiwum Diecezjalne we Włocławku w latach 1945–1958. Ukończyłem je już przed 10 dniami, ale nie mogłem zdecydować się na wysłanie do Lublina. Powód jest taki, że tu od razu mam możliwość drukowania w czasopiśmie diecezjalnym, podczas gdy kwartalnik Ośrodka nie wiadomo kiedy wyjdzie. Ci, którzy nim obecnie rządzą, strasznie wydawnictwo czasopisma przedłużyli”³⁴.

Wobec wciąż odkładanego terminu oddania kwartalnika do drukarni, rektor KUL powierzył – z dniem 15 października 1958 r. – pełnienie obowiązków kierownika Ośrodka ks. Stanisławowi Librowskiemu. W dniu 22 października 1958 r., na zebraniu w sprawie statutu Ośrodka, ks. Librowski został zatwierdzony na stanowisku naczelnego redaktora organu wydawniczego tego zakładu³⁵. Miał on przyspieszyć jego druk, gdyż Ośrodkowi groziła utrata licencji wydawniczej. Być może decyzję o powierzeniu obowiązków redaktora ks. Librowskiemu przyspieszyły jego kontakty z drukarnią Włocławskich Zakładów Przemysłu Terenowego we Włocławku (dawna drukarnia diecezjalna). Już we wrześniu ks. Librowski zaproponował dyrektorowi BU KUL drukowanie tam organu Ośrodka³⁶. Nowy redaktor zapisał w swoim *Kalendarium*, że „po skompletowaniu i zadiustowaniu materiałów mających wejść do zeszytu 1 w tomie 1, ks. redaktor Librowski w czwartek 30 października 1958 r. oddał je do składu” w drukarni Włocławskich Zakładów Przemysłu Terenowego³⁷. W pierwszych miesiącach 1959 roku zastanawiano się nad wyglądem okładki nowego czasopisma. Autorem ostatecznej jej wersji został Jan Przełomiec z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³⁸. Druk pierwszego numeru został ukończony w czerwcu 1959 r., a więc dopiero po dwóch latach od otrzymania przez Ośrodek pozwolenia na jego wydanie.

Bezpośrednio przed odebraniem z drukarni pierwszego numeru czasopisma w połowie czerwca 1959 r., ks. Librowski polecił wydrukować w nakładzie dwóch tysięcy egzemplarzy i rozesać „do wybranych przez siebie kandydatów na prenumeratorów czasopisma” druk informujący o mającym wkrótce opuścić drukarnię pierwszym zeszycie „Archiwów, Bi-

bliotek i Muzeów Kościelnych”, podający jego charakterystykę, układ treści, warunki prenumeraty, zachęcając ich tym samym do nabywania czasopisma³⁹. Rozesłano go do wszystkich biskupów diecezjalnych, kurii diecezjalnych i zakonnych, kapituł katedralnych i kolegiackich, opactw i większych klasztorów męskich i żeńskich, archiwów, bibliotek i muzeów kościelnych (w pionie diecezjalnym i zakonnym), wykładowców historii Kościoła, „światlejszych” dziekanów i proboszczów. Do nabywania pisma zachęcono także w ten sposób instytucje i osoby świeckie: archiwa, biblioteki i muzea, kierowników uniwersyteckich katedr historii Polski, nauk pomocniczych historii, historii państwa i prawa. Druk otrzymały także wydziały kultury i sztuki oraz konserwatorzy przy wojewódzkich radach narodowych⁴⁰. Wybranim osobom i instytucjom, jeszcze przed ich zgłoszeniem się, został wysłany pierwszy numer czasopisma. Metoda narzucenia okazała się skuteczna, gdyż stopniowo liczba prenumeratorów (instytucje i osoby indywidualne) doszła do ośmiuset. Sekretarka Ośrodka, Helena Grabowska, w lipcu 1959 r. poinformowała redaktora naczelnego, że „zwrotów jest stosunkowo mało”⁴¹. Książd Librowski dwa razy publikował na łamach redagowanego przez siebie czasopisma listę jego odbiorców krajowych⁴². Instytucje zagraniczne otrzymują półrocznik za pośrednictwem Biblioteki Uniwersyteckiej KUL⁴³.

Przyjęcie czasopisma w kręgach naukowych najlepiej oddają słowa gratulacji przesłane redaktorowi czasopisma przez prof. Henryka Barycza „z powodu powołania do życia i postawienia na tak wysokim poziomie od razu wydawnictwa ogromnie potrzebnego. W ogólności pomysł takiego źródłoznawczego organu jest niezwykle szczęśliwy i pożyteczny. Prowadzony z równoległym porządkowaniem i naukowym opracowaniem źródeł kościelnych, do których daje i stwarza silne bodźce, wyda niewątpliwie piękne owoce. Przyznam się, że nieraz odczuwałem dotkliwie niższość stanu badań nad zabytkami kościelnymi i, co tu mówić, niedocenywania, a nawet kompletnego zaniedbania – zbiorów kościelnych. Jestem przekonany, że nastał obecnie, dzięki właśnie akcji Waszego wydawnictwa, okres przełomowy dla zbiorów kościelnych, kryjących tyle drogich nam pamiątek przeszłości”⁴⁴.

W początkowych latach istnienia czasopisma przysparzało redakcji wielu kłopotów znalezienie odpowiedniej liczby współpracowników, dzięki którym można byłoby zapełnić łamy pisma wartościowymi artykułami. Specyfika czasopisma zadecydowała o tym, że początkowo trudno było znaleźć odpowiednich autorów. W początkach 1959 r. przygotowano odezwę do potencjalnych współpracowników czasopisma. Rozesłano ją

do wszystkich niemal wykładowców historii Kościoła w Polsce (w uniwersytetach oraz seminariach diecezjalnych i zakonnych), do kierownictwa archiwów, bibliotek i muzeów kościelnych, „światlejszych kapłanów i historyków-amatorów”, jak i do niektórych historyków świeckich. Ksiądz Stanisław Librowski i Witold Nowodworski wystosowali własnoręcznie napisane pisma do wybranych przez siebie osób. Zdaniem ks. Librowskiego, „pisarze duchowni w naszym kraju nie byli przygotowani do tak specjalistycznej tematyki. Uczniowie świeccy już po dwóch latach od tzw. Października bali się drukować w organie kościelnym, nawet [...] prof. Tadeusz Manteuffel”⁴⁵. W okresie PRL-u z czasopismem współpracowali więc przede wszystkim duchowni. Autorzy świeccy rekrutowali się głównie z grona wykładowców Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej KUL oraz nielicznych odważniejszych pracowników instytucji państwowych, wśród których znaleźli się: Piotr Bańkowski, Karol Górski, Tadeusz Grygier, Kazimierz Kaczmarczyk, Aleksander Kossowski, Marian Rehorowski.

Podczas kadencji ks. Librowskiego redakcja czasopisma była praktycznie jednoosobowa. Tylko on decydował o kształcie czasopisma. Czasem nazywał siebie redaktorem naczelnym, co niewtajemniczonym sugerowałoby, że stał on jedynie na czele redakcji czasopisma. „W teorii redakcja ABMK jest zespołowa, lecz w praktyce, jak to bywa nieraz gdzie indziej – zasadniczo jednoosobowa, tzn. że redaktor naczelny pisma jest zarazem jego redaktorem naukowym i technicznym, adiustatorem i odpowiedzialnym korektorem, zaopatrzeniowcem oraz nadrzędnym administratorem wydawnictwa” – napisał sam redaktor w 1972 r.⁴⁶ W pierwszych latach istnienia czasopisma inni członkowie redakcji mieli znacznie ograniczone pole działania. W adiustowaniu materiałów do kilkunastu pierwszych tomów uczestniczył Witold Nowodworski oraz sporadycznie ks. Władysław Smoleń, opiniujący materiały z zakresu muzealnictwa. Ksiądz Bolesław Kumor troszczył się o pozyskiwanie nowych odbiorców czasopisma, a ks. Józef Rybczyk dbał o zapewnienie potrzebnych funduszy⁴⁷. W latach siedemdziesiątych całkowitą odpowiedzialność za wszystkie sprawy – także adiustację – związane z ukazywaniem się czasopisma przejął na siebie redaktor.

Od tomu 38 ks. Librowski tytułował siebie redaktorem założycielem. W 37 tomie półrocznika z 1978 roku redaktor – z nikim tego nie uzgadniając – zmienił podtytuł wydawanego przez siebie czasopisma z „Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim” na „Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów przy Ka-

tolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz Archiwum Diecezjalnego we Włocławku” (wówczas jeszcze był dyrektorem tegoż archiwum – do 1982 roku). Kontynuacja tej praktyki w następnych tomach spotkała się z protestem ks. Zygmunta Zielińskiego, dyrektora Ośrodka ABMK od 1979 roku. W piśmie do rektora KUL z 19 listopada 1981 r. nalegał on na „skłonienie Księdza Profesora Librowskiego do zaniechania w dalszych tomach tej mistyfikacji, bowiem Organ Ośrodka ABMK nigdy nie był związany formalnie z Archiwum Diecezjalnym we Włocławku”⁴⁸. Interwencja dyrektora Ośrodka ABMK nie odniosła skutku. Dopiero w tomie 58 redaktor sam zaprzestał stosowania tej praktyki.

Do zespołu służącego pomocą w dokonywaniu korekt, administracji (ekspedycja, prowadzenie kartoteki odbiorców, korespondencji itp.) i tłumaczeniu streszczeń publikacji na język łaciński ks. Librowski zaangażował kilka osób z Włocławka. Żadna z nich początkowo nie należała do etatowych pracowników Ośrodka ABMK. Siostra Maria Laurencja Jędrzejczak od 1961 r. zajmowała się przede wszystkim korektą materiałów przeznaczonych do druku, a administrację czasopisma i częściowo korektę materiałów objęła w 1964 roku s. Krystyna Józefa Sobul – obydwie ze Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy. Siostra Sobul, od 1966 r. mieszkająca w Lublinie, została pracownikiem etatowym Ośrodka na stanowisku referenta dopiero w 1968 r. Jako pracownik etatowy zajmowała się administracją i korektą czasopisma do czasu przejścia na emeryturę w 1973 r. Jej miejsce na tym stanowisku zajęła s. Laurencja Jędrzejczak, która przeniosła się do Lublina. Pełniąc funkcje administratora i korektora czasopisma, s. Jędrzejczak pracowała z ks. Librowskim do czasu wydania tomu 60; na emeryturę odeszła w 1993 r. Tłumaczeniem tekstów streszczeń na język łaciński zajmował się do 1971 r. ks. Jan Oświeciński, wykładowca w seminarium duchownym we Włocławku. Od tomu 23 prace te wykonywał jego uczeń, ks. Roman Andrzejewski, także wykładowca seminarium włocławskiego. Od tomu 27 za rok 1973 redaktor przestał zamieszczać nazwisko tłumacza streszczeń łacińskich, co znaczyło, że spis treści w języku łacińskim był jego dziełem.

Przez ponad trzydzieści lat, w okresie kiedy czasopismo redagował ks. S. Librowski, „wbrew adresom urzędowym, umieszczanym od początku na 2 stronie czasopisma, jego redakcja i administracja w rzeczywistości zawsze znajdowały się w mieszkaniu redaktora”⁴⁹. Do połowy lat siedemdziesiątych ks. Librowski mieszkał we Włocławku, początkowo w budynku Wyższego Seminarium Duchownego (ul. Seminaryjska 3), potem wynajmował mieszkanie u Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy (ul. Bucz-

ka 9). Do Lublina dojeżdżał z wykładami raz na dwa tygodnie. Zatrzymywał się w konwikcie księży studentów (ul. Nowotki 7). Stąd podawał zawsze dwa adresy redakcji: wrocławski i lubelski. Po przeprowadzeniu się do Lublina zamieszkał przy ul. Faraona 6/15. Od tego też czasu zmienił się lubelski adres redakcji.

Praktycznie aż do lat dziewięćdziesiątych redakcja półrocznika nie miała własnego pomieszczenia. W okresie, kiedy redaktorem półrocznika był ks. Librowski, ta nienormalna sytuacja lokalowa była jednym z powodów bardzo luźnego związku czasopisma z instytucją będącą jego wydawcą. W styczniu 1967 r., po długich staraniach dyrektora Ośrodka ks. Rybczyka i samego redaktora, dyrektor administracyjny KUL przydzielił dla redakcji i administracji pisma „dość obszerne, ale prymitywne pomieszczenie w starym murowanym baraku przy Alejach Racławickich 16. Urządzono je starymi i nowymi meblami. Na redakcję nie nadawało się z powodu zagrzybienia oraz nieustannego warkotu samochodów i maszyn małej poligrafii. Służyło tylko za składnicę papierów i paczkarnię do masowej ekspedycji półrocznika na pobliskiej poczcie nr 9”⁵⁰.

Adres administracji czasopisma aż do tomu 57 z 1988 r. był adresem Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (ul. Chopina 27), gdzie do 1979 r. znajdowała się siedziba biura Ośrodka ABMK. W dniu 23 października 1990 r. Wydział Cywilny Sądu Wojewódzkiego w Lublinie na życzenie ks. Librowskiego zatwierdził jego lubelski adres zamieszkania jako siedzibę nie tylko redakcji, ale i administracji pisma. Stąd w redagowanych przez ks. Librowskiego ostatnich trzech tomach czasopisma (58–60) adres redakcji i administracji „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych” był adresem jego prywatnego mieszkania.

W PRL wszystkie działania związane z wydawaniem czasopism zależały od decyzji odpowiednich urzędów państwowych. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie udzielał pozwoleń na wydawanie pism, które to pozwoleń co pewien czas podlegały wymianie. Do tego urzędu należała decyzja o zatwierdzeniu wysokości nakładu, objętości pisma itp. On też czuwał nad treścią wszelkich wydawnictw.

Pismem z dnia 12 listopada 1958 r. ks. S. Librowski jako kierownik Ośrodka ABMK wystąpił do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy w Lublinie o zgodę na podwyższenie nakładu czasopisma o 250 egzemplarzy, gdyż „Redakcja i Współpracownicy doszli do przekonania, że nakład 650 egzemplarzy jest zbyt mały”⁵¹. Główny Urząd Kontroli Prasy wydał w dniu 27 listopada 1958 r. pozwolenie na wydawanie przez Bibliotekę Uniwersytecką KUL – Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów

Kościelnych kwartalnika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” w objętości 200 stron i nakładzie 900 egzemplarzy⁵².

Po wydzieleniu Ośrodka ABMK z Biblioteki Uniwersyteckiej pojawiła się konieczność wymiany zezwolenia na wydawanie pisma, tak by otrzymał je Ośrodek ABMK przy KUL, a nie Biblioteka Uniwersytecka KUL – Ośrodek ABMK. W piśmie z dnia 14 lutego 1961 r. skierowanym do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy i Widowisk w Lublinie redaktor kwartalnika wykorzystał tę okazję, by prosić o podwyższenie nakładu do 1000 egzemplarzy⁵³. W nowym pozwoleniu na wydawanie czasopisma, wystawionym przez GUKPPiW w Warszawie w dniu 28 lutego 1961 r. (nr 347) nie było jednak zgody na podwyższenie nakładu do 1000 egzemplarzy⁵⁴.

Do tomu trzeciego włącznie czasopismo „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” ukazywało się jako kwartalnik; tomy drugi i trzeci o objętości około 400 stron, zawierały po dwa zeszyty. Redaktor zdawał sobie jednak sprawę z tego, że wydawanie kwartalnika w ówczesnej rzeczywistości politycznej pochłaniało zbyt wiele czasu, którego on – z powodu wielu innych zajęć – nie miał za wiele. Po wydaniu trzeciego tomu zapadła więc decyzja o zmianie częstotliwości wydawania czasopisma – z kwartalnika na półrocznik. Zmiana ta wymagała uzyskania pozwolenia Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Warszawie. Na swoją pisemną prośbę z dnia 20 grudnia 1961 r., przedstawioną osobiście w Warszawie, redaktor uzyskał pozwolenie na wydawanie od 1 stycznia 1962 r. półrocznika o objętości 400 stron druku⁵⁵. Kolejna wymiana pozwolenia na wydawanie czasopisma nastąpiła w 1963 r. Pismem z dnia 15 marca 1963 r. GUKPPiW obniżył objętość pisma do 300 stron druku. Jeszcze tom szósty półrocznika z 1963 roku ukazał się w objętości 395 stron, ale już kilkanaście następnych miało zmniejszoną objętość. Z tego powodu redaktor zastosował w wymienionych tomach zmniejszoną czcionkę (borgis, parel i nonparel), aby „szybciej przetrawić materiały naukowe licznie już napływające do redakcji”⁵⁶. Pismem z dnia 15 listopada 1967 r. kierownik Ośrodka ABMK ks. Józef Rybczyk i redaktor ks. Stanisław Librowski zwrócili się do GUKPPiW o zwiększenie nakładu pisma z 900 do 1000 egzemplarzy oraz przywrócenie jego objętości do 400 stron. Decyzją z dnia 8 grudnia tego roku uzyskano tylko zgodę na nakład 1000 egzemplarzy począwszy od 1 stycznia 1968 r. Tom 16, którego druk ukończono wiosną 1968 r., ukazał się już w zwiększonym nakładzie 1000 egzemplarzy. Na kolejną prośbę kierownika Ośrodka i redaktora wniesioną pismem z dnia 11 października 1968 r., GUKPPiW

– decyzją z dnia 26 listopada tego roku – zdecydował o zwiększeniu objętości pisma tylko do 350 stron. Pomimo oporu wymienionego urzędu państwowego, odpowiedzialnego za decyzje w sprawach czasopism, redaktor nie ustawał w podejmowaniu starań o zwiększenie objętości organu Ośrodka ABMK. W dniu 25 października 1969 r. ponowiono próbę odzyskania dawnej objętości czasopisma. Odpowiednią prośbę, skierowaną jak zawsze do GUKPPIW w Warszawie (ul. Mysia 5), podpisali: kierownik Ośrodka – ks. J. Rybczyk, sekretarz generalny – ks. B. Kumor i redaktor – ks. S. Librowski. Tym razem celowo poproszono o zwiększenie objętości nie do 400, ale do 450 stron druku. Decyzja wspomnianego urzędu z dnia 4 marca 1970 r. okazała się korzystna – przywrócono dawną objętość pisma w wysokości 400 stron. Kolejny, chyba już ostatni raz, w 1984 roku redaktor złożył w GUKPPIW dokumenty w celu uaktualniania pozwolenia na ukazywanie się organu Ośrodka ABMK. Pismem z dnia 31 października 1986 r. prezes tego urzędu zezwolił Ośrodkowi ABMK na wydawanie półrocznika „w jednorazowym nakładzie do 1000 egzemplarzy, objętości do 400 stron druku, w formacie B-5, bez ograniczenia zasięgu rozpowszechniania”⁵⁷.

Rezultatem wydania dekretu Rady Państwa PRL o stanie wojennym z 13 grudnia 1981 r. było zarządzenie prezesa GUKPPIW (noszące tę samą datę) o zawieszeniu wydawania wszystkich pism. Dotyczyło ono także półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Jednak redaktor już 13 stycznia 1982 r. – zjawiwszy się osobiście w GUKPPIW w Warszawie – złożył prośbę o przywrócenie pisma. Decyzją z dnia 13 marca tego roku prezes wymienionego urzędu, Stanisław Kosicki, wydał pozwolenie na wydawanie organu Ośrodka ABMK w niezmiennym nakładzie i objętości. Pozwoliło to na ukazanie się jeszcze w tym samym roku 44 tomu czasopisma.

Ówczesne przepisy państwowe nie ograniczały się do konieczności uaktualniania co pewien czas pozwolenia na wydawanie pism. Zmorą wszystkich wydawców była przede wszystkim „surowa cenzura państwowa, buńczuczna, nagradzana za poczynione ingerencje, chociaż mająca jedną wspaniałą cechę, że w systemie tak sprzedajnym nie udało się jej ani razu przekupić”⁵⁸. Samemu redaktorowi cenzor „zdjął” z przełamanego już 20 tomu czasopisma kilkunastostronicowy artykuł *Dwadzieścia tomów czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”*. Ta osławiona instytucja zakończyła swoją działalność w 1990 roku. Ostatnim ocenionym tomem „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych” był tom 57, oddany do druku 3 lipca 1989 r.

Jednym z wielu problemów, z którymi redaktor musiał się borykać w rzeczywistości peerelowskiej, była konieczność częstej zmiany drukarni, co nie było sprawą prostą, gdyż nie zależało to od decyzji samej redakcji. We Włocławku wydrukowano dwa pierwsze numery kwartalnika. Tom trzeci o podwójnej objętości (404 strony) nie mógł być tam wydrukowany z tej racji, że zakład włocławski miał trudności z wykonaniem pozycji o tak dużej objętości. Ze względu na brak odpowiedzi ze Zjednoczenia Przemysłu Poligraficznego w Warszawie, do którego zwrócił się redaktor z prośbą o przydział czasopisma do drukarni w Toruniu lub Bydgoszczy (bez tego drukarnie w tych miastach nie przyjęłyby zamówienia), zaistniała konieczność poszukiwania drukarni, która nie musiała mieć przydziału ze Zjednoczenia i której kierownictwo byłoby skłonne przyjąć zamówienie na druk „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”. Redaktorowi udało się nawiązać wówczas współpracę z Drukarnią Związkową w Krakowie (ul. Mikołajska 13), w której wydano drukiem tomy 4–9, 11–12, 14. Tom 10 wydrukowano we Włocławku. Większość tomów (13 i 15–51) drukowano już w Lubelskich Zakładach Graficznych im. PKWN przy ul. Unickiej 4 w Lublinie. Względy natury politycznej zadecydowały jednak o tym, że w 1984 r. dyrekcja Lubelskich Zakładów Graficznych odmówiła dalszej współpracy. Tylko upór redaktora i jego zdolność przekonywania sprawiły, iż czasopismo mogło się dalej ukazywać, gdyż zamówienie na jego druk zgodziły się przyjąć (od 52 do 60 tomu) Zakłady Graficzne w dalekim Toruniu. Dziewięć tomów wykonanych w Toruniu ma twardą oprawę obciążoną szarym płótnem (poprzednie 51 ukazały się w oprawie miękkiej – kartonowej). Obwoluta z papieru kredowanego, wykonana na wzór poprzedniej kartonowej oprawy, pozwoliła zachować jednolity wygląd całości wydawnictwa.

PRZYPISY

¹ W 2006 roku minęła pięćdziesiąta rocznica powołania do życia Ośrodka ABMK. Jego dzieje zostały zaprezentowane w opracowaniu M. Dębowskiej, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956–2006*, Lublin 2006. Od 1 IX 2006 r. Ośrodek ABMK funkcjonuje jako Instytut Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

² Archiwum Instytutu Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych (ArIABMK), t. Kurs dla archiwistów w 1956 r., Protokół z dyskusji.

³ M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 20.

⁴ *Kalendarium życia, cierpienia, działalności, twórczości i uznania księdza Stanisława Librowskiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (ABMK), 58(1989), s. 456.

⁵ ArIABMK, t. Zjazd archiwistów, bibliotekarzy i muzeologów kościelnych, Sprawozdanie.

⁶ Referat ten ukazał się drukiem w ABMK 1(1959/1960), z. 1, s. 20–33. Opracowania na temat bibliotek i muzeów zaprezentowali: ks. Władysław Smoleń (dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie) – *Stan i potrzeby muzeów kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, tamże, s. 43–56; o. Romuald Gustaw (dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL) – *Stan i potrzeby bibliotek kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, tamże, s. 34–43.

⁷ *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 476.

⁸ *Statut Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, ABMK 1(1959/1960), z. 2, s. 5–7. Statut został „ulożony przez komisję w składzie: Ks. M. Rechowicz, rektor KUL – przewodniczący, ks. St. Librowski, W. Nowodworski, ks. J. Rybczyk i ks. Wł. Smoleń”, tamże, s. 5.

⁹ M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 27–29.

¹⁰ *Kalendarium życia, cierpień, działalności, twórczości i uznania księdza Stanisława Librowskiego. Dokończenie*, ABMK 59(1990), s. 540.

¹¹ Zmiany w statucie Ośrodka ABMK zostały odrzucone przez Senat Akademicki KUL.

¹² Nominacja z dnia 15 X 1958 r. (L. 1149/58/P) brzmiała następująco: „niniejszym mianuję Księdza Doktora p.o. kierownikiem Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL do odwołania. Nadmieniam, że począwszy od 15 października 1958 Ksiądz Doktor otrzymywać będzie wynagrodzenie w wysokości 1200 zł [...] miesięcznie”, ArIABMK, t. Akta personalne ks. S. Librowskiego. Powołując się na to samo pismo, ks. Librowski napisał w *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 475, że „w dniu 15 października 1958 r. rektor KUL ks. prof. Rechowicz p.o. kierownikiem [...] Ośrodka, z połową etatu i wynagrodzeniem miesięcznym 600 zł, mianował (L. 1149/P) ks. dra Librowskiego”. Nie ma w tym sprzeczności, gdyż etat został podzielony po połowie: 1/2 w Ośrodku ABMK i 1/2 w Katedrze Historii Kościoła w Średniowieczu (6 godzin wykładowych).

¹³ Przebywający za granicą ks. Eugeniusz Reczek był formalnie kierownikiem Ośrodka ABMK do czasu reorganizacji tego zakładu w 1959 r.

¹⁴ *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, ABMK 1(1959/1960), z. 1, s. 15.

¹⁵ ArIABMK, t. Materiały redakcyjne, ks. A. Liedtke do ks. S. Librowskiego 3 XI 1958 r.

¹⁶ Tamże, ks. J. Obłąk do ks. S. Librowskiego 9 XI 1958 r.

¹⁷ *Kalendarium .... Dokończenie*, poz. cyt., s. 529.

¹⁸ Dyrektorem Ośrodka ABMK został ks. doc. dr Józef Rybczyk, prorektor KUL i pracownik Wydziału Prawa Kanonicznego, a kierownictwo pozostałych sekcji – poza archiwalną – objęli: o. Romuald Gustaw, dyrektor BU KUL – sekcja bibliotek, ks. dr Władysław Smoleń, kierownik Katedry Historii Sztuki Kościelnej na Wydziale Humanistycznym KUL oraz dyrektor Muzeum Uniwersyteckiego KUL i Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie – dział muzeów, mgr Witold Nowodworski, kustosz BU KUL – dział bibliograficzny. M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 43–44.

¹⁹ Sprawozdanie z niej napisał B. Kumor, *Sprawozdanie z kursu dla pracowników archiwów kościelnych, zorganizowanego przez Ośrodek ABMK w dniach 3–8 lipca 1961 r.*, ABMK 3(1961), z. 1/2, s. 103–110.

²⁰ S. Librowski, *Pierwszy kurs archiwalny dla pracowników archiwów kościelnych, przeprowadzony w Lublinie w r. 1956*, „Archeion” 27(1957), s. 332. Ks. Librowski w 1956 r. ubolewał, że „z powodu braku wyboru wśród archiwistów kościelnych, organizator kursu był zmuszony zaprosić z wykładami przeważnie archiwistów i profesorów świeckich, którzy też na wykładach, seminariach i ćwiczeniach byli skłonni raczej powoływać się na przykłady zaczerpnięte z kancelaryj panujących i archiwów państwowych, aniżeli z kancelaryj i archiwów kościelnych”, tamże, s. 331.

²¹ ArIABMK, t. Kurs dla pracowników archiwów kościelnych 1961, o. H. Wyczawski do ks. B. Kumora 22 IV 1961 r.

²² S. Librowski, *Kształcenie archiwistów przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, ABMK 58(1989), s. 18. Sprawozdanie z kursu opublikowała K. Sobul, *Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, przeprowadzonego na KUL w roku 1967*, ABMK 16(1968), s. 279–282. Nabyta wówczas wiedza nie okazała się zbyt trwałą. Dwa lata później, na prośbę Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, pracownicy Ośrodka zbierali materiały dotyczące okresu okupacji 1939–1945, w celu uzyskania niezbędnych in-

formacji poprosili o wypełnienie kart inwentaryzacyjnych jednostki archiwalnej. Wypełnienie tej karty okazało się jednak za trudne dla pracowników archiwów kościelnych. Ani jedna karta nie została wypełniona poprawnie. Niektórzy nie próbowali nawet tego zrobić, tłumacząc się brakiem wiedzy niezbędnej do ich wypełnienia. M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 87–88.

²³ S. Librowski, *Kształcenie archiwistów...*, art. cyt., s. 19.

²⁴ Tamże, s. 20. Sprawozdanie z kursu opublikowała K. Sobul, *Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, poświęconego aktualnym potrzebom archiwów zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce*, ABMK 20(1970), s. 195–202.

²⁵ Sprawozdanie z kursu opublikowała M.L. Jędrzejczak, *Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, poświęconego aktualnym potrzebom archiwów zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce, przeprowadzonego na KUL w Lublinie w dniach 27–29 VI 1972*, ABMK 28(1974), s. 333–338.

²⁶ *Plan akt Archiwum Generalnego Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku*, oprac. M.L. Jędrzejczak, ABMK 37(1978), s. 7–16; *Podział rzeczowy akt i częściowy inwentarz Archiwum Głównego Sióstr Służebniczek NMP NP. w Starej Wsi*, oprac. T. Kudryk, ABMK 33(1976), s. 53–69; *Podziały rzeczowe akt archiwów sześciu zakonów żeńskich*, oprac. M.T. Więzik, Z.A. Studniacka, H. Skorupska, S.M. Wicińska, M.J. Staniszevska, L.D. Dopierała, ABMK 34(1977), s. 387–400; *Wykaz akt Archiwum Polskiej Prowincji Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Ołtarzewie*, oprac. J.Z. Dobkowska, ABMK 36(1978), s. 17–20; *Wykazy dziesiętne akt Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Warszawie*, oprac. J.W. Szachno, ABMK 35(1977), s. 19–28.

²⁷ Materiały ks. prof. Z. Zielińskiego, pismo Sekretarza Episkopatu, abpa Bronisława Dąbrowskiego do rektora KUL, bpa Piotra Hemperka z 2 IV 1984 r.

²⁸ Materiały ks. prof. Z. Zielińskiego, ks. prof. Z. Zieliński do Prymasa Polski 14 IV 1984 r.

²⁹ Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Kancelaria Rektorska, Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych (ArKUL, KR. OABMK), pismo Sekretariatu Prymasa Polski do ks. prof. Zygmunta Zielińskiego, dyrektora Ośrodka ABMK z dnia 19 VI 1984 r.

³⁰ M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 94–95.

³¹ W pierwszej połowie 2007 r. ukazał się 86 tom „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”.

³² M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 103–104.

³³ Ksiądz Librowski sam także potem wielokrotnie doświadczył, że „drukarnie, już prawie wszystkie państwowe, przeładowane zamówieniami świeckimi i partyjnymi, raczej niechętnie rozmawiały z klientami kościelnymi czy prywatnymi”. *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 477.

³⁴ ArIABMK, t. Sprawy Redakcji, ks. S. Librowski do o. R. Gustawa 4 IX 1958 r.

³⁵ Ksiądz Librowski jako redaktor organu Ośrodka ABMK nie był pracownikiem etatowym zakładu, którego organ redagował. Otrzymywał za swoją pracę jedynie dodatek do uposażenia początkowo adiunkta w Katedrze Historii Kościoła w Średniowieczu, a od 1966 r. kierownika Katedry Nauk Podstawowych i Metodologii Historii Kościoła (przemianowana w 1978 r. na Katedrę Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii) w Instytucie Historii Kościoła Wydziału Teologii KUL.

³⁶ „Jeżeli Ojciec [Romuald Gustaw – M.D.] posiada papier, proponuję, ażeby kwartalnik był drukowany we Włocławku. Już omówiłem te sprawy z kierownikiem drukarni, która zaraz przystąpi do składania”. ArIABMK, t. Sprawy Redakcji, ks. S. Librowski do o. R. Gustawa 4 IX 1958 r.

³⁷ *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 477.

³⁸ Tamże, s. 480.

³⁹ S. Librowski, *Dwadzieścia pięć tomów czasopisma Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, ABMK 25(1972), s. 21.

⁴⁰ M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 115–116.

⁴¹ ArIABMK. Nie zgodziło się na „narzucenie” sobie czasopisma Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza z Piaseczna: „Ponieważ Zgromadzenie nie posiada archiwów i bibliotek i nie zaprenumerowało czasopisma «Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne», uprzej-

mie prosimy o skreślenie nas z listy członków prenumeraty. Przy niniejszym zwracamy egzemplarz czasopisma”.

⁴² S. Librowski, *Wykaz instytucji krajowych posiadających (w całości lub w części) czasopismo Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, ABMK 30(1975), s. 297–319; tenże, *Wykaz instytucji krajowych posiadających w całości lub w większej części czasopismo Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne. Wydanie drugie, zmien.*, ABMK 53(1986), s. 5–31.

⁴³ I. Sudrawska, *Wykaz instytucji zagranicznych, które weszły w posiadanie (całości lub części) czasopisma Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne drogą wymiany z Biblioteką Uniwersytecką KUL*, ABMK 60(1991), s. 579–585.

⁴⁴ *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 510–511.

⁴⁵ Tamże, s. 477.

⁴⁶ S. Librowski, *Dwadzieścia pięć tomów czasopisma Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, ABMK 25(1972), s. 15.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Materiały ks. prof. Z. Zielińskiego, ks. Z. Zieliński do rektora KUL, ks. M. Krąpca 19 XI 1981 r.

⁴⁹ *Kalendarium ... Dokończenie*, poz. cyt., s. 414.

⁵⁰ Tamże, s. 415. Budynek ten już nie istnieje. Na jego miejscu zostało wybudowane Kolegium Jana Pawła II.

⁵¹ ArIABMK, t. Pozwolenia na wydawanie czasopisma, ks. S. Librowski do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy w Lublinie 12 XI 1958 r.

⁵² Tamże, ks. S. Librowski do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy w Lublinie 14 II 1961 r.; *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 478.

⁵³ ArIABMK, t. Pozwolenia na wydawanie czasopisma, ks. S. Librowski do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy w Lublinie 14 II 1961 r.

⁵⁴ *Kalendarium...*, poz. cyt., s. 502.

⁵⁵ M. Dębowska, *Ośrodek...*, dz. cyt., s. 107.

⁵⁶ S. Librowski, *Dwadzieścia pięć tomów czasopisma...*, art. cyt., s. 11.

⁵⁷ *Kalendarium... Dokończenie*, poz. cyt., s. 578.

⁵⁸ Tamże, s. 477.